

ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ՀՈՐԹՈՒՄԸ (GREENMAIL)՝ ՈՐՊԵՍ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԻՆՈՐԻՏԱՐ ՍՈՒԲՅԵԿՏԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՉԱՐԱՀԱՀՈՒՄ ՀՀ ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒՅՍԻ ՆԵՐՔՈ

Վերջին քսանամյակում տնտեսական հարաբերությունների արմատական փոփոխությունը էապես փոփոխության ենթարկեց հանցավորության կառուցվածքը և բովանդակությունը: Տնտեսական հանցավորության բովանդակության որոշակի որակական փոփոխությունները արձանագրվում են նաև քրեական իրավունքի ոլորտում: Ինչպես նշում է Վ. Լունեևը, «ինտելեկտուալ հանցավորությունը դուրս է մղում պրիմիտիվ հանցավորությանը, կոմերցիոն գործունեության քրեականացումը շարունակվում է»¹:

Համաշխարհային տնտեսական հանցավորության դրսևորումներից են համարվում արհեստական կորպորատիվ վեճերը և կազմակերպությունների ոչ իրավաչափ կորպորատիվ զավթումները: Նման դրսևորումները վերջին տասնամյակում էական աճ են արձանագրում: Տնտեսության զարգացման հետ դրանք դիտարկվում են նաև հետխորհրդային երկրների տարածքներում: Բացառություն չէ նաև Հայաստանը:

Կորպորատիվ վեճերում լուրջ բացասական հետևանքների է հանգեցնում այնպիսի միջոցների կիրառումը, ինչպիսիք են իրավունքի չարաշահումը, իրավաբանական անձանց ղեկավարության կողմից շահադիտական դրդումներով օրենսդրական անորոշության և հակասությունների օգտագործումը՝ այսպես կոչված կորպորատիվ շորթումը²:

Ս. Ալեկսենի կարծիքով՝ այսօր առաջատար դիրքեր են գրավում իրավունքի չարաշահման ավելի «քաղաքակիրթ» ձևերը, մասնավորապես կարծես թե մոռացված և հաջողությամբ հաղթահարված՝ **գրինմեյլը**, որին առավելապես նպաստում է իրավաբանական անձանց վերաբերյալ անկատար օրենսդրությունը³:

Մեր կարծիքով՝ օրենսդրության հիմնական թերությունների շարքում պետք է դիտարկել նաև կորպորատիվ հարաբերությունների մասնակիցների շահերի հավասարակշռման արդյունավետ մեխանիզմների բացակայությունը:

ՀՀ տնտեսական և իրավական զարգացման ներկա փուլում ակնհայտ է, որ ամկա է կորպորատիվ օրենսդրական խնդիր, որը լուծելու համար անհրաժեշտ է ուժեղացնել ոչ միայն մինորիտար բաժնետերերի⁴, այլ նաև հենց բաժնետիրական ընկերությունների իրավական պաշտպանությունը:

Թեև ՀՀ-ում կորպորատիվ վեճերը, որպես կանոն, չեն բնութագրվում որպես գրինմեյլի դրսևորում, այնուամենայնիվ, ակնհայտ է դրա ամկայությունը, և նախաձեռնվող օրենսդրական բարե-

шантаж (организационно-правовые меры противодействия). - «Волтерс Клувер», 2010 г. էջ. 83

3 Տե՛ս Алексеев С.С. Право собственности. Проблемы теории. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2007. էջ. 209-210.

4 Մինորիտար բաժնետերեր՝ բաժնետիրական ընկերությունում բաժնետոմսերի փոքր քանակ ունեցող բաժնետերեր: Քաղաքացիական իրավունքի դոկտրինայում անկա է տեսակետ, որի համաձայն՝ պետք է հնարավորինս պաշտպանել մինորիտար բաժնետերերի իրավունքները:

1 Տե՛ս Лунеев В.В. Преступность XX в.: мировые, региональные и российские тенденции. М., 2005.

2 Фёдоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный

փոխումները լավ առիթ են ապագայում զարգացող այս բացասական երևույթը կանխելու համար:

Պատմականորեն գրինմեյլը կամ կորպորատիվ շորթումը համարվում է մինորիտար բաժնետերերի պատասխան կորպորացիաների մաժորիտար մասնակիցների՝ բաժնետերերի՝ կամայականություններին:

Իրավունքի պատմության մեջ գրինմեյլը դիտարկվում է որպես բաժնետիրական շարժման սկիզբ:

Գործող կորպորատիվ օրենսդրության պայմաններում արդիական է նաև խոշոր բաժնետերերի իրավունքների պաշտպանության ապահովումը: Նման պնդումն ինքնին առաջին հայացքից կարող է տարօրինակ թվալ: Չէ՞ որ այն բաժնետերը, ով տիրապետում է բաժնետոմսերի խոշոր փաթեթի, ի գործու է վերահսկել իրավիճակը ընկերությունում, հետևաբար ունենալ իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության ավելի մեծ հնարավորություն:

Ավանդաբար իրավաբանական գիտությունում խոշոր բաժնետերը դիտարկվում էր որպես բաժնետերերի փոքրամասնության իրավունքների պոտենցիալ խախտող: Այդպես են կարծում նաև Ա. Յու. Բուշևը և Օ. Յու. Սկվորցովը՝ առաջ քաշելով «մեծամասնության կամայականությունից փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանություն» միտքը²:

Նմանատիպ մոտեցում է արտահայտում նաև Ս. Ի. Նոսովը³: Այնուամենայ-

նիվ, նկատի ունենալով բաժնետիրական հարաբերություններում վերջին տարիների զարգացվող միտումները՝ ակնառու է, որ մաժորիտար բաժնետերերի իրավունքները գործնականում բավականին խոցելի են:

Ընդունված է համարել, որ մինորիտար բաժնետերերը ի գործու չեն ազդել կազմակերպության կառավարման համակարգի և կառավարչական որոշումների ընդունման կարգի վրա: Սակայն ինչպես ցույց է տալիս փորձը, դա այդպես չէ. ցանկության դեպքում մինորիտար բաժնետերերը կարող են կազմակերպության առջև դնել բազմաթիվ խնդիրներ: Վերջիններիս կողմից օգտագործվող մեթոդները բազմաթիվ են և բազմապիսի: Որպես կանոն, դրանք առաջացնում են կոնֆլիկտային իրավիճակ: Իսկ այդ կոնֆլիկտի ծայրահեղ դրսևորումն է կորպորատիվ շորթումը՝ **գրինմեյլը**:

Գրինմեյլ հասկացությունը անգլիական ծագում ունի (greenmail – կանաչ փոստ): Արտասահմանյան իրավաբանական գրականությունում գրինմեյլը բնութագրում են հետևյալ կերպ. բաժնետոմսերի ձեռքբերմանը ուղղված գործընթաց, որը իրականացվում է կազմակերպության կլանման սպառնալիք ստեղծելու և դրանք նույն կազմակերպությանը բավականաչափ բարձր գնով վերավաճառելու նպատակով⁴: Նմանատիպ մոտեցումներ են արտահայտել նաև ռուս գիտնականներ Վ. Վ. Գորբովը, Դ. Վ. Գոլոբովան, Մ. Կորոտկովան, Ե. Կիրշենմանը:

Հարկ է նշել, որ գործողությունները՝ որպես կորպորատիվ շորթում բնութագրելու համար անհրաժեշտ է՝ առաջարկվող բաժնետոմսերի համար պահանջվող գինը լինի դրանց իրական գնից անհամաչափ բարձր:

Այսպես՝ Վ. Տուտիխինը և Ի. Պիլանը

1 Մաժորիտար բաժնետերեր-բաժնետիրական ընկերությունում բաժնետոմսերի մեծ քանակ ունեցող բաժնետերեր խոշոր բաժնետերեր: Նշված բաժնետերերը օժտված են բաժնետիրական ընկերության կառավարման լայն հնարավորություններով և կորպորատիվ իշխանության իրականացման հնարավորությամբ՝ մինորիտար բաժնետերերի համեմատությամբ:

2 Стн Бушев А.Ю., Скворцов О.Ю. Акционерное право. Вопросы теории и судебно-арбитражной практики. М., 1997. С. 80.

3 Стн Носов С.И. Акционерное законодательство России. Опыт теоретического и историко-правового исследования: дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2001.

4 Стн Black's Law Dictionary. Seventh edition. St. Paul. Minn. 1999. С. 709.

կարծում են, որ գրինմեյլը տարբերվում է բաժնետիրոջ կամ այլ անձի կողմից իր իրավունքների իրավաչափ իրացումից նրանով, որ, որպես կանոն, ֆինանսական կամ գույքային պահանջը, որը ներկայացվում է կազմակերպությանը, սովորաբար անհամաչափ է այն չափից, որի իրավունքը նա կունենար բարեխիղճ գործողությունների արդյունքում¹:

Իրավաբանական գրականության մեջ առաջ են քաշում կորպորատիվ շորթման հետևյալ հիմնական բնութագրերը՝

- առևտրային կազմակերպության գործունեությանը երրորդ անձանց միջամտություն,

- միջամտություն, որը իրականացվում է որոշակի քանակությամբ բաժնետոմսերի տիրապետման փաստով.

Միջամտություն, որը նպատակ ունի ստեղծելու ընկերության կամ դրա բաժնետերերի համար որոշ բացասական հետևանքներ, մասնավորապես նրանց ֆինանսագույքային ոլորտներում:

Կորպորատիվ շորթման դասական ուրվագիծը սկսվում է նրանից, որ շորթող կազմակերպությունը ձեռք է բերում առաջադիմող կազմակերպության բաժնետոմսերի ոչ մեծ փաթեթ: Դրանից հետո նորաթուխ բաժնետերը սկսում է հրապարակայնորեն քննադատել կազմակերպության ղեկավարությանը: Այնուհետև վերահսկող և իրավապահ մարմիններին հասցեագրվում են բազմաթիվ բողոքներ: Պետական մարմինները, բնականաբար, չեն կարողանում դրանք անհետևանք թողնել, ինչի արդյունքում շորթողների կողմից ընտրված կազմակերպությունում հաճախ իրականացվում են ստուգումներ: Շորթման նպատակ ունեցող կազմակերպությունը տեղին և անտեղի առիթներով բազմաթիվ հայցեր է ներկայացնում դատարան: Արտասահմանյան երկրների փորձը

վկայում է, որ այս մեթոդը ամենատարածվածն է, քանի որ շորթման ենթարկվող կազմակերպությունը իր դատական պաշտպանության համար զգալի միջոցներ է ծախսում, իսկ կազմակերպության բուն գործունեությունը շատ դեպքերում անուշադրության են մատնում:

Կորպորատիվ շորթողի նպատակն է կազմակերպության առջև դնել հետևյալ փաստերը՝ մեծ ֆինանսական միջոցներ օգտագործելով իրականացնել իր դատական պաշտպանությունը կամ գրինմեյլերից ձեռք բերել բաժնետոմսերը շուկայականից էականորեն տարբերվող թանկ գնով:

Ի տարբերություն հասարակ շորթողի, որին ԱՄՆ-ում անվանում են նմանատիպ տերմինով՝ բլեքմեյլեր (blackmailer), գրինմեյլերին բավականաչափ դժվար է ենթարկել պատասխանատվության: Այս խնդիրը տևական ժամանակ ուսումնասիրվում է արևմտյան երկրներում: Որպես կանոն՝ գրինմեյլը կանխարգելվում է կասկածելի էմիսիոն եկամուտների հարկային մեծ դրույքաչափերով: Այս մեխանիզմը հայաստանյան տնտեսության պայմաններում, կարծում ենք, կիրառելի չէ, քանի որ այն կարող է խոչընդոտել կորպորատիվ միջավայրի և արժեթղթերի շուկայի զարգացման գործընթացը:

Գրինմեյլի մասին առաջին վկայությունները արձանագրվել են Մեծ Բրիտանիայում դեռ XIX դարում: Ինքնին «գրինմեյլ» տերմինը մեծ կիրառություն է ստացել նախորդ դարի 80-ական թվականներին²:

Գրինմեյլերի գործողությունների սխեման չէր տարբերվում հատուկ հնարքների բազմազանությամբ: Որպես կանոն՝ նա ձեռք էր բերում ընկերության բաժնետոմսերի ոչ մեծ փաթեթ, այնուհետև նախօրոք մշակված ծրագրով նա սկսում էր պայքարել կազմակերպու-

1 Sgu Тutyihin B., Пылаев И. Типология незаконных действий при захвате предприятий//Слияния и Поглощения. 2005. N 6 (28). Էջ. 50

2 Sgu Ионцев М.Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2006. Էջ. 11.

թյան դեմ, որը տևում էր այնքան ժամանակ, մինչև գրինմեյլերը չստանար իրեն պատկանող բաժնետոմսերը ձեռքբերելու առաջարկ:

Շատ դեպքերում գրինմեյլի իրականացման համար բավարար է գրինմեյլերի՝ բաժնետիրոջից բաժնետոմսերի կառավարման իրավունքի լիազորագրի ձեռքբերումը:

Ուշադրության է արժանի առաջարկված թեմայի վերաբերյալ ռուսական փորձը: Մոսկվայի փաստաբանների պալատի փաստաբան Վ. Գուշան նկատում է, որ իրենց երկրում գրինմեյլը ավելի ընդարձակ սահմանմամբ է բնութագրվում, քան Արևմուտքում: Գրինմեյլը չի օգտագործվում միայն գրինմեյլերին պատկանող բաժնետոմսերը գնելուն պարտավորեցնելու նպատակով¹: Հաճախ այն օգտագործվում է կազմակերպության կլանման կամ զավթման նպատակով: Գրինմեյլերի առաջին քայլը զավթման ենթակա կազմակերպության բաժնետոմսերի փաթեթի ձեռքբերումն է: Այնուհետև հաջորդում է նախապես ծրագրավորված միջոցառումների շարքը, որոնց նպատակն է խոչընդոտներ ստեղծել հարձակման ենթարկվող կազմակերպության համար: Գրինմեյլերի հիմնական գործիքներն են բաժնետերերի արտահերթ ընդհանուր ժողով անցկացնելու մասին պարբերական պահանջները, բազմաթիվ բողոքները, որոնք ուղղված են ստուգումներ անցկացնելու լիազորություն ունեցող պետական կառույցներին, թիրախ կազմակերպության պաշտոնատար անձանց գործողությունների բողոքարկմանը:

Բողոքների և բողոքարկումների առիթ կարող են հանդիսանալ զավթվող կազմակերպության գործադիր մարմնի յուրաքանչյուր ոչ էական բացթողումը կամ ընթացակարգային չնչին խախտումները: Դրանք կարող են ի հայտ գալ նաև բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի ան-

ցկացման ժամանակ: Դրանք լավ առիթ են գրինմեյլերի ծրագրի իրականացման համար, իսկ հարկային խախտումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ավելի բարենպաստ իրավիճակ է ստեղծում վերջինիս համար: Որոշ գրինմեյլերներ կիրառում են պարբերական արտահերթ ընդհանուր ժողովների անցկացման մարտավարությունը՝ նպատակ ունենալով վերընտրելու կազմակերպության գործադիր մարմինը, իսկ հետո տեղեկացնելու դրա մասին ամբողջ գործարար հանրությանը: Նմանատիպ ռոտացիան կազմակերպությունում չի կարող բացասական հետևանք չունենալ կազմակերպության բարի համբավի, վարկանիշի և, առհասարակ, գործունեության վրա:

Բավականին ազդեցիկ ներգործության միջոց են նաև թիրախ կազմակերպության դեմ հարուցվող դատական հայցերը: Նման ներգործությունը կարող է առաջացնել հոգեբանական ուժեղ հետևանքներ: Զավթողը, որպես կանոն, օգտագործում է հայցի ապահովման բազմաթիվ միջոցներ՝ բաժնետոմսերի վրա արգելանքի կիրառում, գույքի արգելադրում, որոշակի գործողությունների իրականացման արգելում և այլն:

Տարածված երևույթ է նաև արժեթղթերի թողարկման հետ կապված որոշումների բողոքարկումը. այս դեպքում բողոքարկողը նպատակ ունի փոխելու ուժերի բաշխվածությունը ընկերությունում: Հաճախ նույն որոշումը տարբեր բաժնետերերի կողմից բողոքարկվում է տարբեր տարածքային դատարաններում, անգամ ընդդատության կանոնների խախտմամբ: Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքը նման հնարավորություն ընձեռնում է յուրաքանչյուր բաժնետիրոջ²: Նշված հնարավորությունից օգտվում են ժամանակակից գրինմեյլերները: Բողո-

1 Տե՛ս Գуца В. Набор средств гринмэйлера.

2 Տե՛ս «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-232 ՀՀՊՏ 2001.11.06/34(166) հոդված 37-րդ, կետ 1-ին, «թ» ենթակետ, ինչպես նաև հոդված 38, կետ 8-րդ:

քարկման գործողությունները կարող են շարունակաբար իրականացվել կազմակերպության տնօրենների խորհրդի, այլ գործադիր մարմինների որոշումների նկատմամբ: Առաջադրված թեկնածուներ չներառելը տնօրենների խորհրդի թեկնածուների ցանկում կարող է հիմք հանդիսանալ ընդհանուր ժողովի որոշման անվավերության համար:

Մեծամասամբ կազմակերպությունը ի գործու չի լինում դիմակայելու նման հարձակմանը:

Հնարավոր են նաև դեպքեր, երբ զավթման նպատակով ներկայացվում են արտահերթ աուդիտորական ստուգումներ անցկացնելու կամ տնտեսական գործունեության վերաբերյալ որոշակի տեղեկատվություն տրամադրելու մասին պահանջներ:

Որոշ գրինմեյլերներ ամեն օր արտահերթ ընդհանուր ժողովների առաջարկ են ներկայացնում ընկերություն և այդ ընկերություններում ամեն օր ընտրում են նոր գործադիր մարմիններ: Այնուհետև իրազեկում են պետական մարմիններին, բանկերին, ընկերության գործընկերներին նոր ընտրված գործադիր մարմնի կամ տնօրենների խորհրդի անդամների վերաբերյալ:

Ներգործության հատուկ մեթոդ է տնօրենների խորհրդի անդամների, ընկերության տնօրենի վարչության ու տնօրինության անդամների նկատմամբ հայցերի հարուցումը դատարան: Այսինքն՝ այս գործողությունը նպատակ ունի ոչ միայն հոգեբանական ազդեցություն թողնելու կազմակերպության մենեջմենթի վրա, այլ նաև քաղաքացիական դատավարության կարգով հայցի ապահովման միջոցներ կիրառելով՝ զավթողական քաղաքականություն իրացնել, ներազդել ընկերության կառավարման գործառնություններ իրականացնող անձանց վրա: Ի դեպ, գրինմեյլերն այդ հնարավորությունը ձեռք կբերի ընդամենը մեկ տոկոս բաժնետոմս ունենալու պայմաններում: Այսպես՝ «Բաժ-

նետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 90-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ ընկերության այն բաժնետերերը (բաժնետերերը), որը (որոնք համատեղ) տնօրինում է (են) Ընկերության տեղաբաշխված հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի մեկ և ավելի տոկոսին, իրավունք ունի (ունեն) խորհրդի անդամների, տնօրենի (գլխավոր տնօրենի), դեմ հայցով դիմել դատարան՝ Ընկերությանը պատճառված վնասների փոխհատուցման պահանջով: Նույնաբովանդակ դրույթ առկա է նաև «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում¹:

Ձևական առումով գրինմեյլերի գործողությունները իրավաչափ են. նման հայցերի հարուցման հնարավորությունը նախատեսելով՝ օրենսդիրը նպատակ է ունեցել մինորիտար բաժնետերերի իրավունքները ինչ անելու և, ինչու չէ, նաև ընկերության իրավունքները: Մինորիտար բաժնետերեր նշված իրավունքը իրացնելիս ապահովում է ընկերության արդյունավետ գործունեությունը:

Քրեաիրավական տեսանկյունից նույնպես բացակայում է պատասխանատվության ենթարկելու հիմքը, այն է՝ որևէ հանցակազմի հատկանիշը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ նմանատիպ հայցերի առիթ կարելի է գտնել միշտ: Օրինակ՝ բաժնետիրական ընկերությունը վարձակալության է հանձնում կազմակերպության տարածքները: Այսօրվա անշարժ գույքի շուկայի հակասական գները նկատի ունենալով՝ համապատասխան գնահատողի եզրակացությամբ հաստատված վարձակալության արժեքի բացասական տարբերության դեպքում գրինմեյլերը հնարավորություն է ստանում իր գործունեությունը իրականացնելու առնվազն հետևյալ երկու ուղղություններով՝

1 Տե՛ս «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-252ՀՀՊՏ 2001.12.07/38(170), հոդված 46, կետ 3-րդ:

• քաղաքացիական դատավարության կարգով գործադիր մարմնի գործողությունները բողոքարկելու և ընկերությանը պատճառած վնասները բռնագանձելու պահանջով դատարան հայց ներկայացնելով:

• իրավապահ մարմինների քրեաիրավական հետապնդում առաջացնելու ակնկալիքով ընկերության պաշտոնատար անձանց նկատմամբ պաշտոնական դիրքի չարաշահման մասին հաղորդում ներկայացնելով¹:

Փաստորեն, նշված ձևական առումով պարզագույն գործողությունները կարող են լրջագույն հետևանքներ առաջացնել ինչպես ընկերության, այնպես էլ դրամենջմենթի համար: Ընդ որում, նշված գործողությունները իրականացվում են բացառապես իրավաչափ եղանակով:

Անհրաժեշտ է նշել, որ գրինմեյլերի գործողությունները միշտ ուղղված են ընկերությունում իրավիճակը ապակայունացնելուն և բնականոն գործունեությունը խաթարելուն: Սկսում են ծագել տարբեր անախորժություններ. կազմակերպության գործընկերների միջև սկսում է անվստահություն առաջանալ, և որպես արդյունք՝ նրանք հրաժարվում են նախկինում ձևավորված գործարարական հարաբերություններից, օրինակ՝ առանց կանխավճարի ապրանք տրամադրելուց և այլն: Միևնույն ժամանակ չարաշահում է անվստահության մթնոլորտ, և վերջիններս նույնպես ներկայացնում են իրենց պահանջները:

Իրավունքի տեսանկյունից յուրաքանչյուր գրինմեյլեր ընկերության նկատմամբ չարաշահում է իր բաժնետիրոջ (մասնակցի) իրավունքները, այսինքն՝ իրացնում է իրեն պատկանող իրավունքները՝ նպատակ հետապնդելով վնաս պատճառելու ընկերությանը կամ նրա

բաժնետերերին: Սակայն ձևական առումով իրավունքի չարաշահումը հայտնաբերելը բավականին բարդ է, քանի որ միևնույն ժամանակ իրավունքների պաշտպանությամբ քողարկված՝ գրինմեյլերը իրականում հետապնդում է մի նպատակ՝ իրեն պատկանող բաժնետոմսերի դիմաց ստանալ շուկայական արժեքից էականորեն տարբերվող հատուցում:

Ձևական առումով այն դիտարկվում է որպես ակտիվ բաժնետիրոջ պարբերաբար ոտնահարվող իրավունքների պաշտպանությանը ուղղված գործողություն:

Ինչպես վկայում է Վ. Պ. Կաշեպովը, իրավակիրառ պրակտիկան ցույց է տալիս, որ ռուսական խոշոր էմիտենտ կազմակերպությունների կորպորատիվ կառավարման ստանդարտների բարելավման և տեղեկատվական մատչելիության աճի միտումը հանգեցնում է կորպորատիվ շորթման դեպքերի աճին. իրավաբանական անձանց (մասնավորապես ներդրումային ֆոնդերի) կողմից բաժնետոմսերի ձեռքբերումը և հետագայում դրանց օգտագործումը նպատակ ունեն բաժնետիրոջ իրավունքի չարաշահման միջոցով բաժնետիրական ընկերությունների գործունեությունը խոչընդոտելու, ուրիշի գույքի նկատմամբ իրավունքներ ձեռք բերելու, դամական միջոցները շորթելու: Վ. Պ. Կաշեպովի կարծիքով՝ ռուսական իրավունքի դոկտրինում բաժնետիրական իրավահարաբերություններում կիրառելի իրավունքի չարաշահման հասկացությունը թույլ է մշակված²:

Կարծում ենք, որ նույն իրավիճակը դիտարկվում է նաև ՀՀ իրավունքի դոկտրինում, քանի որ հայաստանյան ներպետական կորպորատիվ իրավունքի դոկտրինը ինստիտուցիոնալ առում-

1 Sfin Фёдоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры противодействия). - «Волтерс Клувер», 2010. Էջ 88:

2 Sfin Кашепов В.П. Корпоративный шантаж: квалификация, ответственность//Российская юстиция. 2006. N 10.

մով քիչ է տարբերվում ռուսական իրավունքի դոկտրինից:

Կորպորատիվ շորթոլները կարող են օգտվել այն իրավունքներից, որոնք ընձեռված են իրենց «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով, սակայն կիրառել դրանք՝ նպատակ ունենալով ընկերության համար բացասական հետևանքներ առաջացնելու: Այսպես «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 95-րդ հոդվածի իմաստից բխում է, որ ընկերությունը պարտավոր է հնարավորություն ընձեռնել իր բաժնետերերին ծանոթանալու իր գործունեության հետ կապված բազմաթիվ փաստաթղթերին և ստանալու դրանց պատճենները¹: Սակայն պետք է նկատի ունենալ, որ օրենքի այդ դրույթը հնարավորություն է ընձեռնում բաժնետիրոջը նույն փաստաթուղթը ամեն օր պահանջելու ընկերությունից: Այսպիսի պայմաններում նշված իրավունքի իրացումը լուրջ խոչընդոտներ կարող է առաջացնել ընկերության գործունեության համար:

Արժարժված խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է հասկանալ, թե նման իրավիճակներում առկա իրավական կարգավորման պայմաններում ինչպե՞ս կարելի հակազդել գրինմեյլին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությունը իրավունքի չարաշահումը որակում է որպես բացասական դրսևորում: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողությունները, որոնք իրականացվում են բացառապես այլ անձի վնաս պատճառելու մտադրությամբ, ինչպես նաև իրավունքն այլ ձևով չարաշահելը չի թույլատրվում: Նշված նորմի պահանջները խախտելու համար դատարանը կարող է մերժել անձին

նրան պատկանող իրավունքի պաշտպանության հարցում: Ուսումնասիրելով ներպետական դատական պրակտիկան՝ գալիս ենք այն եզրահանգման, որ դատարանների կողմից այս նորմի կիրառումը շատ հազվադեպ է հանդիպում: Նույն իրավիճակը առկա է նաև Ռուսաստանի Դաշնությունում²: Ապացուցել նման իրավունքի չարաշահումը քաղաքացիական դատավարության կարգով առավել բարդ է թվում:

Ինչպես նշում է Ա. Յու. Ֆյոդորովը, այս խնդիրը առկա է նաև այլ պետություններում: Մեծ Բրիտանիայում բաժնետերերի իրավունքների դատական պաշտպանության հնարավորությունը բաժնետիրական իրավունքի կարևոր տար է համարվում: Սակայն անգլիական օրենսդիրը պարբերաբար ընդլայնում է օրենսդրական միջոցներն ընդդեմ բաժնետերերի կողմից իրավունքների չարաշահման³:

Ա. Յու. Ֆյոդորովը նշում է, որ «չարաշահում» ասելով՝ անհրաժեշտ է հասկանալ «ի չարս, ի վնաս կիրառում», այսինքն՝ գործողություն (անգործություն), որը վնաս է պատճառում: Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում տեղ գտած չարաշահման եզրույթին, ապա կարծում ենք, որ այն նույնպես բավարար մակարդակով չի բացահայտվել: Իրավունքի չարաշահումը բազմաթիվ հետազոտությունների առարկա է հանդիսացել: Վ. Պ. Գրիբանովը վերոնշյալ թեմայով ամենահայտնի աշխատանքների հեղինակներից է, ով իրավունքի չարաշահման գրեթե նույնատիպ սահմանում է տվել⁴:

Ա. Պ. Սերգենը նշում է, որ իրավունքի չարաշահումը հատուկ քաղաքացիական իրավախախտում է, իսկ դրա գլխավոր

1 Տե՛ս «Բժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-232 ՀՀՊՏ 2001.11.06/34(166), հոդված 93-րդ, կետ 3-րդ:

2 Տե՛ս Фёдоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры противодействия). - «Волтерс Клувер», 2010. Էջ 89:

3 Տե՛ս նույն տեղում:

4 Տե՛ս Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. М., 1992. Էջ 34:

առանձնահատկությունն այն է, որ իրավախախտողի գործողությունները ձևականորեն հիմնվում են իրեն պատկանող իրավունքների վրա, սակայն կոնկրետ իրականացման ժամանակ դրանք ստանում են այնպիսի ձև, որ հանգեցնում են այլ անձանց իրավունքների խախտման¹։ Նման տեսակետ է արտահայտել նաև Տ. Կ. Բարսեղյանը. «Իրավունքի չարաշահման հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ իրավախախտողի գործողությունները ձևականորեն հիմնված են իրեն պատկանող իրավունքների վրա, բայց իրականացվում են այնպիսի եղանակներով ու շրջանակներում, որ խախտվում են այլ անձանց իրավունքներն ու շահերը»։

Ամփոփելով նշվածը և համադրելով քաղաքացիական իրավունքի դոկտրինում առկա «իրավունքի չարաշահում» սահմանման հետ՝ կարելի է եզրահանգել, որ գրինմեյլը կարելի է դիտարկել որպես բաժնետիրոջ կողմից իրականացվող իրավունքի չարաշահում։ Ի դեպ, իրավունքի չարաշահումը ավելի հաճախ իրականացվում է փոքր միևնույն ընկերության բաժնետիրոջ կողմից։

Արդարացի է, որ կորպորատիվ ոլորտում իրավունքի չարաշահման խնդիրը դիտարկվում է օրենսդրական բարեփոխումների համատեքստում։ Այսպես՝ Վ. Դ. Ավետիսյանը և Դ. Մ. Սերոբյանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 5-րդ գլխի փոփոխությունների հայեցակարգում արդարացիորեն նշում են. «Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ամենակատարյալ օրենսդրական կարգավորման պայմաններում անգամ հնարավոր չէ բացառել իրավունքի չարաշահման հնարավորություն ընձեռող նորմերի գոյությունը, առաջարկվում է կորպորատիվ իրավահարաբերություններում

իրավունքի չարաշահումը բնորոշվել որպես շեղվող վարքագիծ, իրավախախտման հատուկ տեսակ, որի դեպքում անձի կողմից իրեն պատկանող իրավունքների և օրինական շահերի իրականացումը երրորդ անձանց համար առաջացնում է վնաս, նման գործողությունների կատարումն ակնհայտորեն անհամաչափ է իրավունքներն ու օրինական շահերն իրացնող անձի անձնական շահին, օրենքի ոգուն և հակասում է իրավահարաբերությունների կարգավորման կարևորագույն սկզբունքներից՝ բարի կամքի և ազնվության սկզբունքներին»³։

Իրավունքի չարաշահման ինստիտուտի սակավակիրառումը դատարաններում հիմնականում պայմանավորված է դրա օրենսդրական թերի ձևակերպման հետ, ինչն էլ այժմյան ձևակերպման պայմաններում դատական ակտեր կայացնելիս կարող է հանգեցնել օրինականության սկզբունքի խախտման։

Առկա իրավական կարգավորման պայմաններում հայաստանյան գրինմեյլերի գործողությունները սահմանափակված են ստորև նշված պայմանների շրջանակներում.

- գրինմեյլեր ընկերության բյուջեով, այն է՝ գրինմեյլերների ֆինանսական հնարավորությունների սահմաններով։ Բաժնետերերի իրավունքների իրացումը ենթադրում է որոշակի ֆինանսական ծախսերի իրականացում (իրավաբանների ծառայությունների վճարում, PR մասնագետների ծառայությունների հատուցում, բաժնետոմսերի գրանցման հետ կապված ծախսերի հատուցում և այլն)։
- բաժնետիրական ընկերության կորպորատիվ կառավարման որակով։ Գործարքներ կատարելիս, ընդհանուր ժողովներ անցկացնելիս, կանոնադրական կապիտալի ավելացման/նվազեցման որոշումները կայացնելիս եթե

1 Տե՛ս Сергеев А.П. Гражданское право/под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М., 2003. Էջ 278։

2 Տե՛ս Տ. Կ. Բարսեղյան, «Հայաստանի Հանրապետության Քաղաքացիական իրավունք», ԵՊՀ Երևան, 2000, էջ 74։

3 ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի փոփոխությունների հայեցակարգ (գլուխ 5-րդ)՝ իրավաբանական անձինք, <http://www.justice.am/legal/view/article/726>։

կազմակերպության ղեկավարության կողմից խախտվել է գործող օրենսդրությունը, ապա գրինմեյլերը անպայման կօգտվի ընձեռված հնարավորությունից: Բաժնետիրական օրենսդրության էական խախտումները ավելի են թեթևացնում գրինմեյլերների աշխատանքը, քանի որ վերջիններս արհեստականորեն չեն ստեղծում այն առիթները, որոնց առկայության պայմաններում նրանք հնարավորություն ունեն դատական կարգով բողոքարկելու բաժնետիրական ընկերության որոշումները:

Վարչական և դատական ռեսուրսներով:

Տիրապետվող բաժնետոմսերի քանակով: «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը բաժնետերերին հնարավորություն է ընձեռնում, իրենց պատկանող բաժնետոմսերի քանակից կախված, կոնկրետ իրավունքներ իրականացնել:

Առկա օրենսդրական կարգավորման պայմաններում գրինմեյլերները հիմնականում իրենց գործունեությունը իրականացնում են հետևյալ իրավունքների չարաշահման միջոցով՝

Տեղեկատվություն ստանալու իրավունք.

- արտահերթ ժողով իրավիքելու

պահանջի իրավունք,

- ֆինանսատնտեսական գործունեության ստուգում պահանջելու իրավունք,

- վարչարարության կարգով ստուգումներ նախաձեռնելու իրավունք.

Կառավարման մարմիններում օրակարգի բոլոր հարցերով ձայնի իրավունքով մասնակցելու իրավունք.

Դատական վեճեր նախաձեռնելու իրավունք:

Ինչպես վկայում է կորպորատիվ կառավարման պրակտիկան՝ բաժնետիրական բաժնետերը տիրապետում է բազմաթիվ իրավունքների, որոնք թույլ են տալիս վերջինիս մասնակցել ընկերության կառավարմանը: Դատական կորպորատիվ շորթումը իրականացվում է հենց այդ իրավունքների իրականացման միջոցով: Ուստի վերոգրյալը նկատի ունենալով՝ սույն աշխատանքի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում կորպորատիվ իրավահարաբերությունների համակարգային հիմնախնդիրների շարքում ուշադրություն հրավիրել նաև իրավունքի չարաշահմանը, որը կարող է իրականացվել շորթման նպատակով:

Հոդվածի ներկայացման տարեթիվը՝ 15.02.2015

ՉԱՐԱՇԱԽՄԱՆ

1. Лунеев В.В. Преступность XX в.: мировые, региональные и российские тенденции. М., 2005.
2. Алексеев С.С. Право собственности. Проблемы теории. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2007. Ьջ. 209-210.
3. Бушев А.Ю., Скворцов О.Ю. Акционерное право. Вопросы теории и судебно-арбитражной практики. М., 1997. Ьջ. 80.
4. Носов С.И. Акционерное законодательство России. Опыт теоретического и историко-правового исследования: дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2001.
5. Black's Law Dictionary. Seventh edition. St. Paul. Minn. 1999. Ьջ. 709.
6. Тутьхин В., Пылаев И. Типология незаконных действий при захвате предприятий//Слияния и Поглощения. 2005. N 6 (28). Ьջ. 50
7. Ионцев М.Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2006. Ьջ. 11.
8. Гуца В. Набор средств гринмэйлера.
9. Кашепов В.П. Корпоративный шантаж: квалификация, ответственность//Российская юстиция. 2006. N 10.
10. Фёдоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры противодействия). – «Волтерс Клувер», 2010 г.

11. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. М., 1992. էջ. 34.
12. Сергеев А.П. Гражданское право/под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М., 2003. էջ. 278
13. «Հայաստանի Հանրապետության Քաղաքացիական իրավունք» Տ.Կ. Բարսեղյան, ԵՊՀ Երևան 2000 թ.էջ 74
14. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի փոփոխությունների հայեցակարգ (գլուխ 5-րդ՝ իրավաբանական անձինք) <http://www.justice.am/legal/view/article/726>

КОРПОРАТИВНЫЙ ШАНТАЖ (GREENMAIL): ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ ПРАВОМ МИНОРИТАРНЫХ УЧАСТНИКОВ АКЦИОНЕРНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ КОРПОРАТИВНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

СИМОН БАБАЯН

Национальная Академия наук РА, Международный Научно-образовательный центр, заведующий кафедрой юриспруденции, кандидат юридических наук

Фундаментальные изменения экономических отношений в последнее двадцатилетие инициировали соответствующие изменения в корпоративных правоотношениях. Традиционные направления защиты интересов субъектов корпоративного права подлежат дополнительному изучению, а при необходимости – пересмотру. Основанием для такого вывода послужили наблюдаемые в международной правоприменительной практике такие негативные явления, как рейдерство (захват юридических лиц) и гринмайл (корпоративный шантаж).

В данной статье рассмотрены возможности осуществления корпоративного шантажа (greenmail) посредством злоупотребления правом со стороны миноритарных участников корпоративных правоотношений в контексте корпоративного законодательства РА.

Дата предоставления статьи: 15.02.2015

GREENMAIL: ABUSING RIGHT OF MINORITY PARTICIPANTS TO EQUITY RIGHT IN THE CONTEXT OF CORPORATE LEGAL RELATIONS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

SIMON BABAYAN

International Scientific-Educational Center of the National Academy of Sciences of RA , Head of the Law Department, Candidate of Law

Fundamental changes in the economic relations in recent two decades caused relevant changes in corporate legal relations. Traditional directions in protecting the interests of the subjects of corporate law are subject to additional examination, and review, if needed.

Such negative phenomena as corporate raiding and greenmail observed in the international regulatory practice have served as basis for such a conclusion.

This article discusses the opportunities for greenmailing through abusing the right of minority participants to equity right in the context of corporate legislation of the Republic of Armenia.

Article submission date: 15.02.2015